

УДК 366.1(450):94(477.61),,1941/1943”

DOI 10.12958/2227-2844-2019-8(331)-99-107

В. Р. Клименко – студент IV курсу навчально-наукового інституту історії, міжнародних відносин і соціально-політичних наук, спеціальності „Середня освіта (Історія)” ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ)

E-mail: vladklimenko1998@gmail.com

ORSID: <https://orcid.org/0000-0002-5904-0790>

ІТАЛІЙСЬКІ ВІЙСЬКА НА ЛУГАНЩИНІ У ПЕРІОД 1941–1943 рр.

Останніми роками, у зв'язку з розширенням можливостей доступу до величезного масиву документів у обласних архівах тих регіонів України та Росії, де в роки Другої світової війни (1939–1945) воювала 8-а Італійська армія („АРМІР”, Armata Italiana in Russia) відкрилися можливості для більш детального дослідження її окупаційної діяльності. Завданням нашого дослідження є спроба комплексного вивчення історичних аспектів перебування окупаційних військ 8-ї Італійської армії на території Луганщини.

Дослідження бойового шляху 8-ї італійської армії здійснювали Дж. Скотоні, Мак Сміт, Алдо Валорі. Серед джерельних матеріалів найбільш корисними виявилися документи інтендантської служби 8-ї армії, а також спогади про бойовий шлях АРМІР авторів Джусто Толлоя та Джованні Мессе.

Створений 10 липня 1941 р. „Експедиційний італійський корпус у Росії” (італ. Corpo di Spedizione Italiano in Russia, далі – CSIR) прибув до СРСР у липні-серпні 1941 р. Від початку своєї діяльності CSIR підпорядковувався 11-й армії німецького генерала Ойген ріттер фон Шоберта. 14 серпня 1941 р. корпус був переведений до 1-ї танкової групи німецького генерала Евальда фон Клейста. 25 жовтня 1941 р. 1-ша танкова група була переформована в 1-шу танкову армію. CSIR залишався під командуванням Клейста до 3 червня 1942 р., а пізніше корпус був переданий під контроль 17-ї армії німецького генерала Ріхарда Руоффа.

Корпус складався з управління та трьох дивізій: 52-а автотранспортна піхотна дивізія „Торіно”; 9-а автотранспортна піхотна дивізія „Пасубіо”; 3-я моторизована дивізія „Принц Амедео герцог д’Аоста” (3-я піхотна дивізія „Челере”).

На момент створення корпусу в червні-липні 1941 р. його сили були такими: близько 3000 офіцерів і 59000 солдат, 5500 моторних транспортних засобів і більше 4 600 коней та мулів, 60 танкеток, 866 пістолетів-кулеметів, 581 кулемет, 189 81-мм мінометів, 292 45-мм мінометів, 108 протитанкових гармат Mod.47/32, 256 різних озброєнь,

220 легких артилерійських озброєнь, 36 середніх артилерійських озброєнь, 80 засобів ПВО, 83 літаки, 1550 мотоциклів. Війська в корпусі були в основному представлені легкою піхотою, кавалерією та берсальєрами. У дивізіях „Торіно” і „Пасубіо” було по два наступальні полки і по полку артилерії (Скотони, 2016, с. 133).

У липні 1942 р., Муссоліні, з метою активізації бойових дій на Східному фронті посилив італійські війська. CSIR був поповнений і змінив назву на „8-а Італійська армія”. До СРСР прибуло сім нових дивізій і, таким чином, кількість італійських дивізій на Східному фронті збільшилася до десяти. Чотири прибулі дивізії: 2-а піхотна дивізія „Сфорцеско”; 3-тя піхотна дивізія „Равенна”; 5-а піхотна дивізія „Коссерія”; 156-а піхотна дивізія „Віченца”.

На додаток до піхотних, були надіслані три альпійські дивізії (італ. *Alpini* – елітні гірсько-стрілецькі підрозділи італійської армії): 2-а альпійська дивізія „Трідентіна”; 3-тя альпійська дивізія „Юлія”; 4-та альпійська дивізія „Кунензе”.

8-ма італійська армія складалася із трьох корпусів:

- 35-й армійський корпус: дивізії „Торіно”, „Пасубіо” і „Принца Амедео герцог д'Аоста”.

- 2-й армійський корпус: дивізії „Сфорцеско”, „Равенна”, „Коссерія” і „Віченца”.

- Альпійський корпус: Дивізії „Трідентіна”, „Юлія” і „Кунензе”.

Дивізія „Віченца” була задіяна в основному в тилу, для обслуговування військових комунікацій.

Крім італійських дивізій, в ARMIR були включені німецькі 298-ма і 62-га дивізії, хорватська добровольча бригада і три бригади *Samite Nere* (італійські „чорносорочечники” – добровольці).

До листопада 1942 р. ARMIR налічував 235 000 осіб в дванадцяти дивізіях і чотирьох бригадах. Армія була оснащена 988 гарматами, 420 мінометами, 25 000 коней, 64 літаками і 17 000 транспортних засобів. Танків як і раніше була мала кількість. У армії відчувалася серйозна нестача зимового обмундирування (за винятком альпійських дивізій) (Messe, 1947, с. 274-278).

У зоні проведення операцій при кожному командуванні корпусів 8-ї італійської армії створювалися „Секції в цивільних справах”, які повинні були виконувати функції адміністративного керівництва і перевіряти виконання наказів. У тилу таке керівництво підпорядковувалось інтендантській службі армії. „Громадське життя в тилу армії контролювало „етапне командування”, яке забезпечувало порядок за допомогою „Спеціального етапного командування” (Archivio Uffi cio Storico Stato Maggiore dell'Esercito (AUSSME), 1560/1). Це були місцеві органи влади, які спільно з німецьким та італійським командуванням вирішували конкретні питання тилу. Цивільна адміністрація почала діяти з 15 серпня 1942 р.

З серпня по 9 листопада 1942 р. територія 8-ї армії включала в себе 14 районів уздовж сучасного російсько-українського кордону: 4 – у Луганській області (Білолуцьк, Марківка, Мілове, Новопсков); 4 – у Білгородській області (Микитівка, Шелякіно, Ровеньки, Вейделівка); 4 – у Воронежській області (Кантемирівка, Митрофанівка, Ольховатка, Розсош); 2 – у Ростовській області (Чортково, Мальчевська). Територія тилу була збільшена 9 листопада на 7 районів: 6 – у Луганській області (Білокуракине, Біловодськ, Євсуг, Лозно-Олександрівка, Старобільськ, Троїцьке) і 1 – у Ростовській області (Волошино).

Кількість жителів і населені пункти під італійською цивільною та адміністративною відповідальністю на тимчасово окупованих територіях станом на 01.12.1942 р. показано в таблиці 1 (AUSSME, 1560/1).

Таблиця 1. Кількість жителів і населені пункти під італійською цивільною та адміністративною відповідальністю на тимчасово окупованих територіях станом на 01.12.1942 р. (AUSSME, 1560/1)

<i>Район</i>	<i>Місце дислокації</i>	<i>Численність населення</i>
Розсош	14	26.000
Ольховатка	11	24.000
Шелякіно	12	18.000
Кантемирівка	11	22.000
Чертково	17	23.785
Міллерове	14	27.854
Мальчевська	11	24.789
Волошино	12	21.985
Біловодськ	13	23.985
Євсуг	11	18.343
Марківка	13	24.815
Старобільськ	15	29.565
Білокуракине	11	22.834
Новопсков	14	25.387
Білолуцьк	17	19.255
Ровеньки	8	24.785
Микитівка	15	22.877
Вейделівка	16	19.654
Лозно-Олександрівка	13	10.021
Митрофанівка	9	20.000
Троїцьке	8	17.815
Всього	265	475.295

У результаті сектор АРМІРу включав 21 район з 265 містами і селами, в яких проживало понад 475 тис. жителів.

На територіях розгортання 8-ї армії управління економікою залишалось під контролем Третього рейху. У ситуації прямого контролю німців за окупованою територією, в їх розпорядженні були і трофеї, здобуті підлеглими італійськими військами. Відношення до італійських „сателітів” було чітко відображено в самій структурі командування АРМІР: „Штаб АРМІР включав в себе відділ пропаганди, що складається з сорока чиновників. Управління ж військової економікою складалося лише із дванадцяти офіцерів і не могло функціонувати, так як відповідно до Конвенції, ми не мали права на експлуатацію місцевих ресурсів” (Tolloy, 1947, с. 137).

Основні гарнізони італійської допоміжної поліції були розташовані уздовж маршруту із фронту в тил, що проходили по сучасним територіям українських і російських районів. Розділену на 120 поліцейських ділянок Луганську область включили до складу 8-ї Італійської армії. Всього в ній діяло 1 246 колабораціоністів, розподілених по десяти районах (Білокуракине, Білолуцьк, Біловодськ, Лозно-Олександрівка, Євсуг, Марківка, Мілове, Новопсков, Старобільськ, Троїцьке). У придушенні антифашистського руху італійське командування використовувало в основному допоміжну поліцію і в меншій мірі армійські з'єднання. Це пояснювалося перевагами колабораціоністів перед окупаційними військами, котрі добре знали мову і місцевість. „Допоміжна поліція в тилах була підпорядкована інтендантській службі, але в зонах операції підпорядковувалась командуванню армійських корпусів” (Скотони, 2016, с. 137).

Окуповані території, на яких проводився нагляд, були чітко поділені між агентами, „крім того, є 22 агенти в різних колгоспах, плюс 31 агент у складі окремого загону місцевої поліції. Колабораціоністи були озброєні російськими гвинтівками. Ця поліція знаходилась у підпорядкуванні жандармерії 417-ї секції карабінерів, які тримають під невисипущим контролем всіх агентів” (Valori, 1950–1951, с. 269–273).

Положення, прийняті 8-ю армією з метою усталення „нового порядку”, були в основному „узгодженими”, тобто відповідали німецьким стандартам. В інструкціях ОКХ від 16 липня 1942 р. по зв'язкам з союзниками, продиктованих командуванням вермахту, говорилося: „У зв'язку з розширенням співпраці союзних армій на Східному фронті, Верховне командування армії видало наступні спеціальні розпорядження: незважаючи на свободу дій союзників у питаннях покарань, для забезпечення дисципліни і порядку в окупаційних районах необхідно, щоб союзна армія в питаннях дисципліни і покарань дотримувалася, по можливості, відповідних німецьких принципів”, наприклад грабунком вважається всякий замах на незаконне присвоєння, розкрадання і зберігання награбованого. Якщо в

справі про грабіж присутній рецидивний елемент, військовий трибунал засуджує злочинця до смертної кари. Аналогічний підхід використовується в покаранні за звалтування (Скотони, 2016, с. 133).

Сили допоміжної поліції, що знаходилися в безпосередньому підпорядкуванні італійського командування (С.С.Р.Р.) в окремих районах на 01.12.1942 показано у таблиці 2 (AUSSME, 1560/1).

Таблиця 2. Сили допоміжної поліції, що знаходилися в безпосередньому підпорядкуванні італійського командування (С.С.Р.Р.) в окремих районах на 01.12.1942 (AUSSME, 1560/1)

<i>Район</i>	<i>Місце дислокації</i>	<i>Чисельність</i>
Розсош	10	100
Ольховатка	9	100
Шелякіно	9	100
Кантемирівка	11	120
Чертково	13	87
Міллерове	15	158
Мальчевська	13	121
Волошино	14	148
Біловодськ	13	118
Євсуг	12	131
Марківка	12	101
Старобільськ	14	147
Білокуракине	10	108
Новопсков	16	196
Білолуцьк	9	98
Ровеньки	11	109
Микитівка	12	113
Вейделівка	10	79
Лозно-Олександрівка	11	106
Митрофанівка	10	100
Троїцьке	8	83
Всього	249	2324

До функцій допоміжної поліції входило інформування, контроль за населенням, охорона телефонних ліній, залізничних шляхів і автомобільних доріг. Допоміжна поліція знаходилась у підпорядкуванні жандармерії 417-ї секції карабінерів, які тримають під контролем всіх агентів (Valori, 1950–1951, с. 269–273).

Таким чином, виходячи з аналізу чисельності та місця перебування італійських окупаційних військ на території Луганщини, можна говорити про те, що вони виконували функції забезпечення

діяльності німецької окупаційної адміністрації. Серед головних завдань, які були покладені на італійське командування у регіоні було впровадження "нового порядку", взаємодія з питань організації спільних дій з німецькими військами на окупованій території, розширення агентурної сітки, залучення допоміжної поліції та колабораціоністів в придушенні радянського підпілля і охорона телефонних ліній, залізничних шляхів і автомобільних доріг. Військова специфіка діяльності 8-ї Італійської армії на Луганщині розглядатиметься детальніше в наступних наукових публікаціях.

Список використаної літератури

1. Скотони Дж. Обеспечение безопасности на временно захваченных территориях СССР силами 8-й итальянской армии. *Вестник Томского государственного педагогического университета*. 2016. № 5. С. 133–138. **2. Archivio Uffi cio Storico Stato Maggiore dell'Esercito (AUSSME. DS II).** **3. Italian Ministry of Defence.** Stato Maggiore Esercito. Ufficio Storico. Le operazioni del CSIR e dell'ARMIR dal Giugno 1941 all'ottobre del 1942. Roma, 1977. **5. Messe G.** La guerra al fronte Russo. Il Corpo di Spedizione Italian (CSIR). Milano, 1947. **6. Tolloy G.** Con l'armata italiana in Russia. Torino, 1947. P. 19. **7. Valori A.** La campagna di Russia: Csir–Armira 1941–1943. Roma: Grafi ca Nazionale, 1950–1951. 2 v. 814 p.

References

1. Skotony, Dzh. (2016). Obespechenye bezopasnosty na vremenno zakhvachennykh terrytoryakh SSSR sylamy 8-i ytalianskoi armyy (Security in the temporarily occupied territories of the USSR by the forces of the 8th Italian army). *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo pedagogičeskogo universiteta*, 5. 133–138. [in Russian]. **2. Archivio Uffi cio Storico Stato Maggiore dell'Esercito (AUSSME. DS II)** (Archives of the Army General Staff History Office). [in Italian]. **3. Italian Ministry of Defence.** Stato Maggiore Esercito. Ufficio Storico. Le operazioni del CSIR e dell'ARMIR dal Giugno 1941 all'ottobre del 1942 (Italian Ministry of Defense. Army General Staff. Historical Office. CSIR and ARMIR operations from June 1941 to October 1942). (1977). Roma. [in Italian]. **4. Messe, G.** (1947). *La guerra al fronte Russo. Il Corpo di Spedizione Italian (CSIR)* (The war on the Russian front. The Italian Expeditionary Corps (CSIR)). Milano. [in Italian]. **5. Tolloy, G.** (1947). *Con l'armata italiana in Russia* (With the Italian army in Russia). Torino. **6. Valori, A.** (1950–1951). *La campagna di Russia: Csir–Armira 1941–1943* (The Russian campaign: Csir – Armira 1941–1943). Roma : Grafi ca Nazionale. [in Italian].

Клименко В. Р. Італійські війська на Луганщині у період 1941–1943 рр.

Мета статті – спроба комплексного вивчення фактів перебування окупаційних військ 8-ї Італійської армії (далі – АРМІР) на території Луганщини: аналіз особового складу, організаційної структури, рівня укомплектованості підрозділів окупаційних військ АРМІРу, особливості фашистського „нового порядку”, їх взаємодія з питань організації спільних дій з німецькими військами на окупованій території Луганщини під час Другої світової війни з використанням архівних матеріалів та досліджень, проведених Дж. Скотоні, Мак Смітом та Алдо Валорі, а також спогадів про бойовий шлях АРМІРу авторів Джусто Толлоя та Джованні Мессе.

Зокрема, з метою дати загальний огляд розглядаються такі питання: внесок 8-ої Італійської армії у політику забезпечення тилової безпеки з залученням допоміжної поліції та колабораціоністів для проведення ними окупаційних заходів щодо протидії антифашистському руху на території Луганщини в період з 1941 по 1943 рр.

В наслідок проведеного дослідження, автор прийшов до висновку, що виходячи з аналізу чисельності та місця перебування італійських окупаційних військ на території Луганщини, можна говорити про те, що вони виконували функції забезпечення діяльності німецької окупаційної адміністрації. Серед головних завдань, які були покладені на італійське командування у регіоні було впровадження „нового порядку”, взаємодія з питань організації спільних дій з німецькими військами на окупованій території, розширення агентурної сітки, залучення допоміжної поліції та колабораціоністів в придушенні радянського підпілля і охорона телефонних ліній, залізничних шляхів і автомобільних доріг. Військова специфіка діяльності 8-ї Італійської армії на Луганщині буде розглядатися детальніше в наступних наукових публікаціях.

Ключові слова: Друга світова війна, АРМІР, Італійські війська, колабораціоністи.

Клименко В. Р. Итальянские войска на Луганщине в период 1941–1943 гг.

Цель статьи – попытка комплексного изучения фактов пребывания оккупационных войск 8-й Итальянской армии (далее – АРМИР) на территории Луганщины: анализ личного состава, организационной структуры, уровня укомплектованности подразделений оккупационных войск АРМИРа, особенности фашистского „нового порядка”, их взаимодействие по вопросам организации совместных действий с немецкими войсками на оккупированной территории Луганщины во время Второй мировой войны с использованием архивных материалов и исследований, проведенных Дж. Скотони, Мак Смитом и

Алдо Валори, а тако же воспоминаний об боевом пути АРМИРа авторов Джуство Толлой и Джованни Мессе.

В частности, с целью дать общий обзор рассматриваются следующие вопросы: вклад 8-й Итальянской армии в политику обеспечения тыловой безопасности с привлечением вспомогательной полиции и коллаборационистов для проведения ими оккупационных мер по противодействию антифашистскому движению на территории Луганщины в период с 1941 по 1943 годы.

В результате проведенного исследования, автор пришел к выводу, что исходя из анализа численности и места пребывания итальянских оккупационных войск на территории Луганщины, можно говорить о том, что они выполняли функции обеспечения деятельности немецкой оккупационной администрации. Среди главных задач, которые были возложены на итальянское командование в регионе было внедрение „нового порядка”, взаимодействие по вопросам организации совместных действий с немецкими войсками на оккупированной территории, расширение агентурной сети, привлечения вспомогательной полиции и коллаборационистов в подавлении советского подполья и охрана телефонных линий, железнодорожных путей и автомобильных дорог. Военная специфика деятельности 8-й Итальянской армии на Луганщине будет розглядитися подробнее в следующих научных публикациях.

Ключевые слова: Вторая мировая война, АРМИР, Итальянские войска, коллаборационисты.

Klimenko V. R. Italian troops in the Luhansk region from 1941 to 1943

The purpose of the article is an attempt to comprehensively study the facts of the occupation of the occupying troops of the 8th Italian Army (hereinafter – ARMIR) in the territory of Luhansk region: analysis of personnel, organizational structure, level of completeness of units of occupying troops of ARMIR, features of fascist „new order”, their interaction of joint action with German troops in the occupied territory of Luhansk region during the Second World War, using archival materials and research conducted by J. Scotoni, Mac Smith and Aldo Valori, as well as and the memories of the battle of ARMIR by Justo Tolloy and Giovanni Messi.

In particular, for the purpose of giving an overview, the following issues are considered: the contribution of the 8th Italian Army to rear security policies with the involvement of auxiliary police and collaborators to carry out occupation measures to counter the anti-fascist movement in the Luhansk region from 1941 to 1943.

As a result of the study, the author concluded that, based on the analysis of the number and location of the Italian occupation troops in the Luhansk region, we can say that they performed the functions of ensuring the activities of the German occupation administration. Among the main tasks

assigned to the Italian command in the region were the implementation of a „new order”, cooperation on organizing joint actions with German troops in the occupied territory, expansion of the agent network, involvement of auxiliary police and collaborators in the suppression of Soviet underground and security railways and highways. The military specifics of the activities of the 8th Italian Army in Luhansk region will be discussed in more detail in the following scientific publications.

Key words: World War II, ARMIR, Italian troops, collaborators.

Стаття надійшла до редакції 16.10.2019 р.

Прийнято до друку 25.10.2019 р.

Рецензент – д.і.н., проф. Набока О. В.